

Krikand *Anas crecca*

Teal

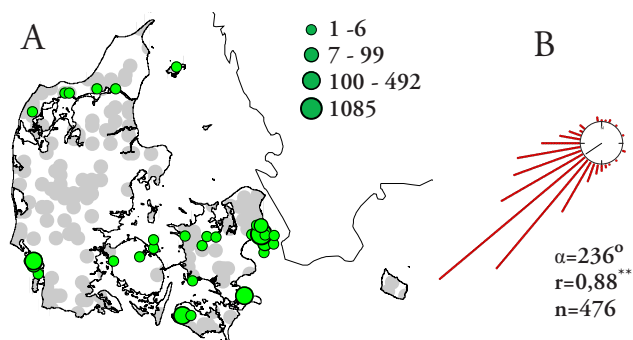
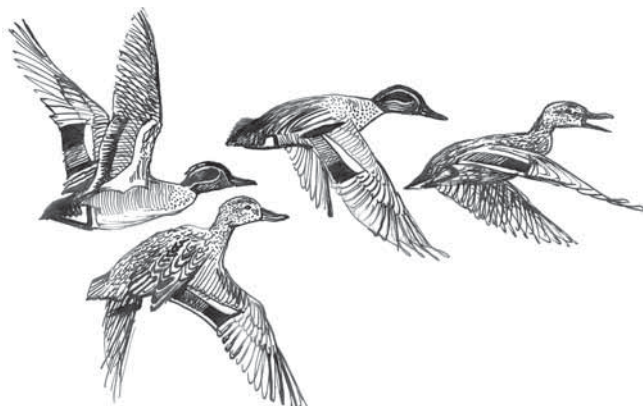

Fig. 2.A) Mærkningslokaliteter for fugle, som senere er genmeldt, og artens danske yngleudbredelse (1993-96). Ringing sites for birds later recovered and breeding distribution (1993-96). B) Retning af direkte efterårstræk (juli-dec, >100 km). Direction of direct autumn migration (Jul-Dec, >100 km).

Krikanden har en vidtstrakt udbredelse i det nordlige Europa, Asien og Nordamerika. I Danmark er arten en fåtallig ynglefugl med en anslået ynglebestand midt i 1990'erne på 300 par (Grell 1998). Arten er opført på Den danske Rødliste (2004) som *næsten truet*.

De nordlige og østlige bestande er trækfugle, og fuglene fra Nordeuropa inkl. det vestlige Rusland overvintrer i det vestlige og sydlige Europa. I Danmark optræder krikanden talrigt om efteråret, hvor trækfugle benytter de danske søer og lavvandede kyster som

raste- og fourageringsområder. Krikænder på træk passerer Danmark fra midten af juli til november og igen fra slutningen af februar til midten af maj.

Mærknings- og genmeldingsdata

I Danmark blev den første krikand ringmærket af H.C.C. Mortensen i 1907. I alt er der ringmærket 22.211, og arten er således den tredje-hyppigst mærkede andeart, kun overgået af gråand og ederfugl. Efter H. C. C. Mortensen er mange fugle mærket af Dansk Ornithologisk Central, Vildtbiologisk Station

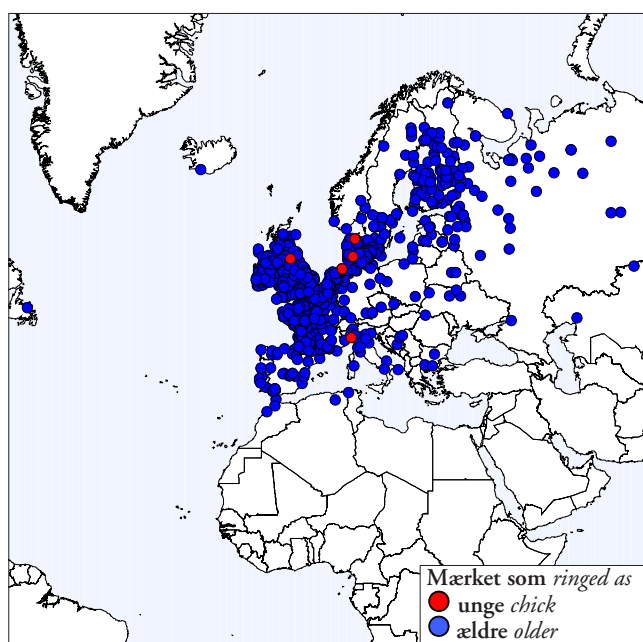

Fig.1. Samtlige genfund af krikand ringmærket i Danmark (n=2.288). All recoveries of teal ringed in Denmark (n=2.288).

Fakta Facts

Mærkninger Birds ringed	22.211
Genmeldinger Recoveries	
Antal genmeldinger No. of recoveries	2.288
-heraf uden for Danmark Recovered abroad	1.424(62%)
Antal fugle No. of individuals	2.213
-heraf mærket som unger Ringed as chicks	5(0,2%)
Genmeldingsandel Proportion recovered	9,7%
Mærket i udlandet og genmeldt i Danmark Ringed abroad and recovered in Denmark	1.472
Ekstremer Extremes	
Højeste alder Oldest bird	min. 21 år 3 mdr.
Længste afstand Longest dist.	Canada Canada 4.447 km
Nordligst Northernmost	Finland Finland (69° 00'N)
Sydligst Southernmost	Marokko Morocco (33° 45'N)
Østligst Easternmost	Kasakhstan Kazakhstan (64° 30'E)
Vestligst Westernmost	Canada Canada (54° 34'W)

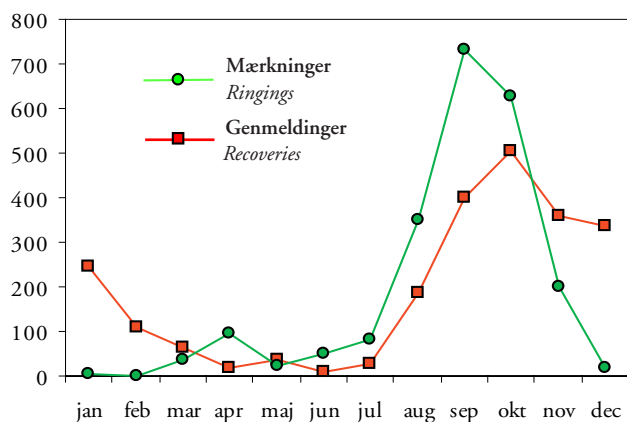

Fig. 3. Mærknings- og genmeldingsmåned for genfund af krikand. Month of ringing and recovery for recovered teal.

Kalø og Zoologisk Museum. Flest fugle blev ringmærket i sidste halvdel af 1960'erne (fig. 4), hvor der alene i 1967 blev mærket 2.160.

I alt 2.213 af de mærkede krikænder er genmeldt, hvilket svarer til en genmeldingsandel på 9,7%, hvilket er relativt lavt for en jagtbar art. De genmeldte fugle stammer primært fra mærkninger udført i landets sydlige og østlige egne samt i mindre omfang omkring Limfjorden (fig. 2A). Flest krikænder er mærket i andekøjer på Vestamager (51%), Fanø (25%) og Nakskov Indrefjord (9%) samt i fælder på Tyreholm i Stege Bugt (10%). Krikænderne er hovedsagelig ringmærket under efterårstrækket i august-november, mens et mindre antal er mærket i april (fig. 3). Andelen af danske fugle i materialet er begrænset, idet blot fem af de genmeldte fugle er mærket som unger, nemlig tre på Saltholm i 1931 og to på Læsø i 1937. Ud over disse sikre danske fugle er der mærket otte fugle på mulige ynglelokaliteter i juni. Der foreligger desuden oplysninger om 1.472 krikænder, mærket i udlandet og genmeldt i Danmark.

Træk og overvintring

Danske ynglefugle. De fem genfund af danskmærkede unger giver sparsomme oplysninger om de danske fugles træk. De to mærket på Læsø er begge genfundet i deres første efterår, hhv. 11. august i Sønderjylland og 8. september vest for Ålborg. De tre mærket på Saltholm er fundet hhv. 30. oktober samme år i Holland, og året efter i Nordvest-england (9. marts) og Norditalien (12. december).

Træk- og vintergæster. Genfund viser, at de krikænder, som optræder i Danmark, primært stammer fra yngleområder i Norge, Sverige, Finland, De Baltiske Lande og det nordvestlige Rusland (fig. 6 & 7). Desuden passeres Danmark af fugle fra den islandske bestand

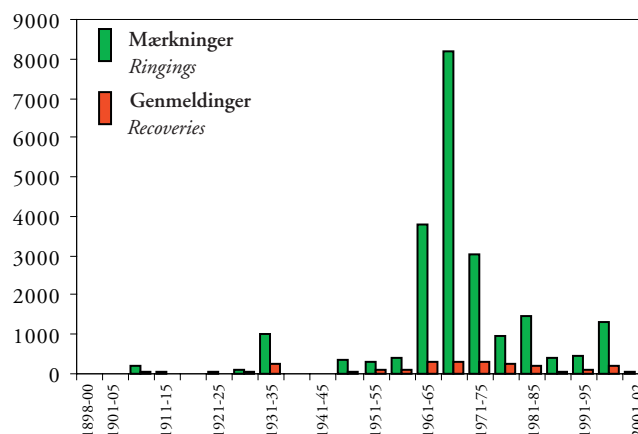

Fig. 4. Mærknings- og genmeldingsår for krikand ringmærket i Danmark. Ringing and recovery year of teal ringed in Denmark.

(fig. 1 & 7). De islandske krikænder overvintrer primært på De Britiske Øer (Wernham m.fl. 2003).

De første fugle ankommer til Danmark i slutningen af juli, og antallet kulminerer i september-oktober (fig. 3). Enkelte af de tidligt ankomne fugle, som er ringmærket i sidste halvdel af juli, er stadig genfundet tæt på mærkningslokaliteten i slutningen af august. Andre fugle er på dette tidspunkt allerede trukket længere mod sydvest, hvor de er genfundet i Holland og det vestlige Frankrig. En hurtig fugl blev mærket den 8. august på Amager og genfundet død i IJsselmeer i Holland to dage senere, svarende til 294 km pr. dag. Gennemsnitspositionen for de danskmærkede krikænder er i september placeret ved Fyn (fig. 5), og hovedparten af genfundene er fra Danmark. Herfra trækker krikænderne videre mod sydvest (fig. 2B). I oktober er gennemsnitspositionen i det tyske Vadehav, og i november i det sydvestlige Holland (fig. 5). Der er dog stadig både ringmærket og genfundet

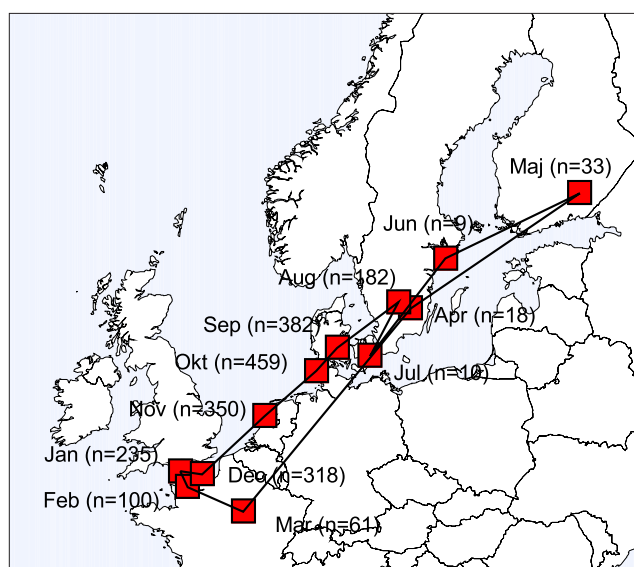

Fig. 5. Månedlige gennemsnitspositioner for krikand ringmærket i Danmark. Monthly mean positions of teal ringed in Denmark.

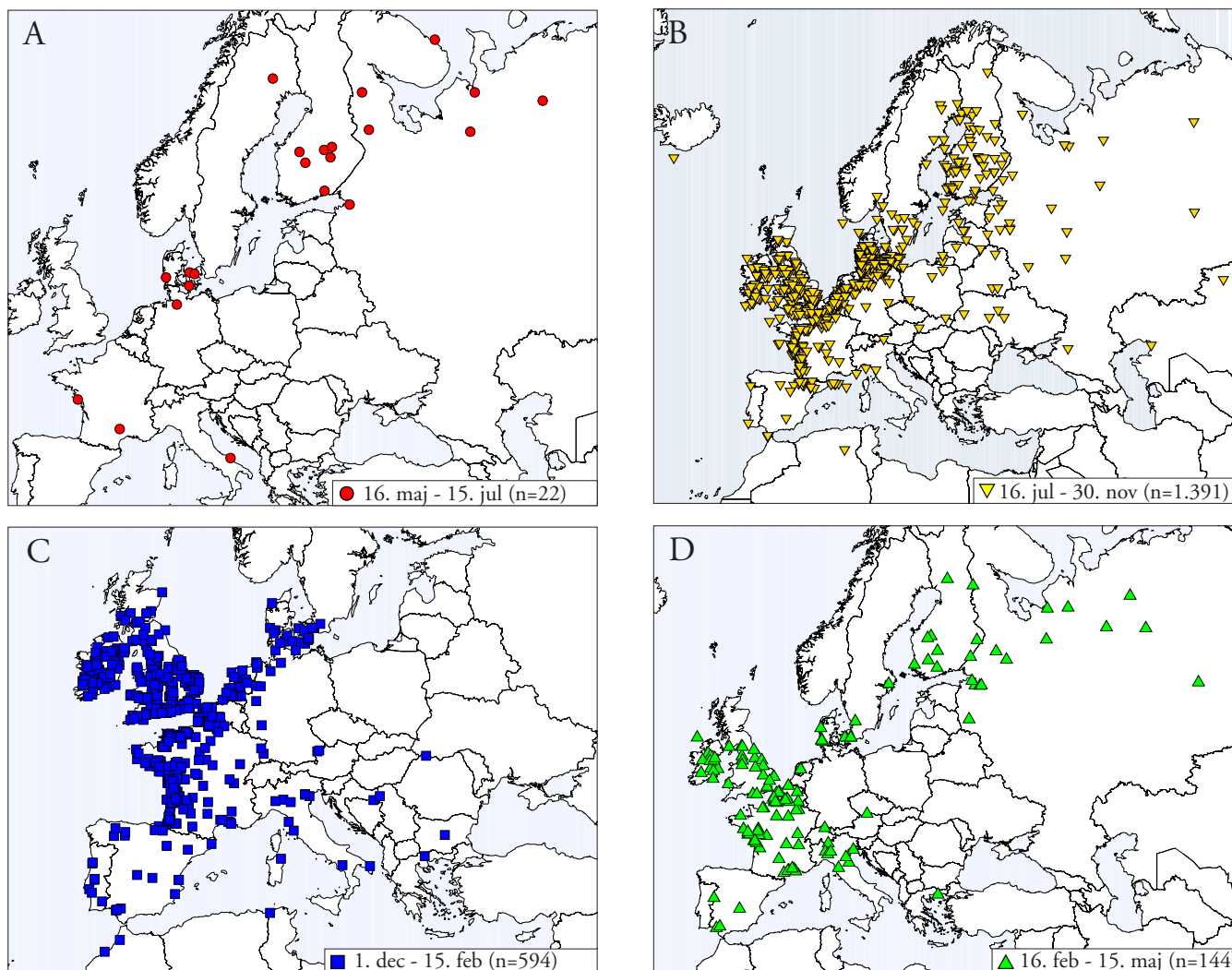

Fig. 6. Genmeldinger fra A) yngle-, B) efterårs-, C) vinter- og D) forårsperioden af krikand ringmærket i Danmark. Et efterårsgenfund i Canada (okt. 1974) er udeladt. Recoveries from A) the breeding season and B) autumn, C) winter and D) spring of teal ringed in Denmark. A recovery from Canada (Oct. 1974) is not shown.

krikænder i Danmark i november. Nogle fugle bliver på samme lokalitet i én til to måneder, idet 12 fugle, mærket i august og september, er genfundet på mærkningslokaliteten i november samme år. Krikændernes udnyttelse af en rastelokalitet er beskrevet i efterfølgende afsnit. Én hurtig og sen krikand blev mærket på Tyreholm 13. november og skudt i det nordvestlige Frankrig to dage senere, svarende til 437 km pr. dag. En krikand forsynet med radiosender var endnu hurtigere, idet den tilbagelagde en distance på 1.285 km fra Tyreholm til Frankrig på omkring 24 timer i begyndelsen af december 1997 (Clausen m.fl. 2002).

I hele efterårsperioden fra 16. juli til 30. november er de fleste danskmerkede krikænder genfundet i Danmark (57%), på De Britiske Øer (9%) og i Frankrig (9%). I Danmark er flest genfundet på Sjælland og Lolland samt i det sydvestlige Jylland.

Hovedparten af genmeldingerne fra Holland, England, Irland og Frankrig er fra perioden september-

februar, men enkelte er fundet allerede i slutningen af august.

Enkelte danskmerkede krikænder er genfundet i Sydtyskland, Tjekkiet, Norditalien og Algeriet et par måneder efter, at de blev ringmærket i Danmark i september. Flere efterårsgenfund i Polen, Hviderusland, Ukraine, Kasakhstan og det sydlige Rusland (fig. 6B) af fugle, ringmærket i Danmark i et foregående år, tyder på, at nogle krikænder benytter forskellige trækruter i forskellige år. De fleste af disse fugle var hanner, og det er muligt at de har skiftet yngleområde, fordi de har slået følge med en hun fra et andet yngleområde (abmigration). Der er dog også adskillige eksempler på, at fugle mærket på Amager, Fanø og Tyreholm, er genfundet på samme lokalitet om efteråret ét til ti år efter mærkningen (n=60).

I vinterperioden er danskmerkede krikænder genmeldt fra et stort geografisk område fra Irland og Skotland i nordvest til Marokko og Bulgarien i syd

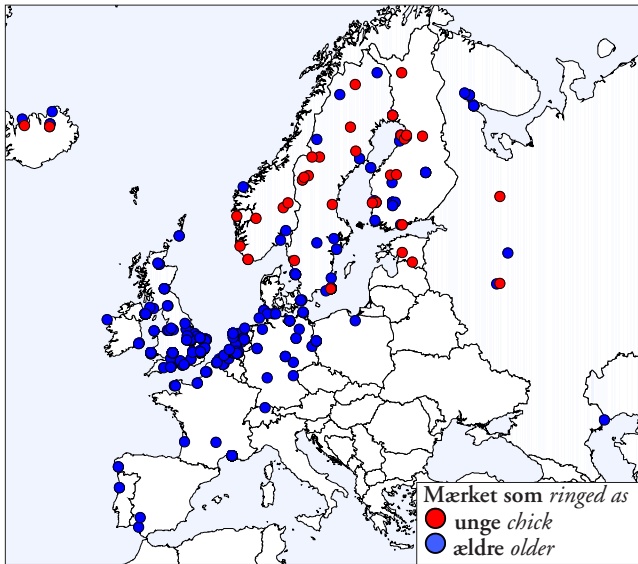

Fig. 7. Mærkningslokaliteter for krikand ringmærket i udlandet og genfundet i Danmark (n=1.472). Ringing sites of teal ringed abroad and recovered in Denmark (n=1.472).

og øst (fig. 6C). Ifølge Scott & Rose (1996) skulle der være to trækvejsbestande i Europa med relativt lille overlap, og man skulle ikke forvente, at fugle, der trækker gennem Danmark, kommer længere mod sydvest end til Vestfrankrig. Guillemain m.fl. (2005) har analyseret genmeldinger af krikænder mærket i Sydfrankrig, og argumenterer for, at der er et stort overlap mellem trækvejsbestandene, og at de bedst opfattes som én, hvilket til dels underbygges af de danske data præsenteret her.

Flest fugle er i perioden genfundet på De Britiske Øer (44%) og i Frankrig (38%), hvilket bevirker at gennemsnitspositionen i alle tre vinter måneder er placeret i Den Engelske Kanal (fig. 5). I Frankrig er flest krikænder genfundet i området omkring Biscayabugten og Den Engelske Kanal. Flere dansk-mærkede krikænder er desuden genfundet i Camargue ved Rhône-flodens udløb i Middelhavet, som er et andet vigtigt overvintringsområde for arten (Scott & Rose 1996). På De Britiske Øer er flest fugle genfundet i Irland, Wales og det sydlige England. I sidstnævnte område er desuden ringmærket store antal krikænder i perioden september-februar, som senere år er genfundet i Danmark, primært i august-oktober.

Ingen af krikænderne, der er genmeldt fra Grækenland, Bulgarien, Kroatien, Ukraine og Bosnien-Herzegovina, er mærket i Danmark samme år, og det er tvivlsomt, om disse fugle har passeret Danmark på deres netop overståede efterårstræk. Enkelte krikænder er genfundet i Italien om vinteren én til fem måneder efter at de blev ringmærket i Danmark. På Den Iberiske Halvø og i Nordafrika er genfundet 48

dansk-mærkede krikænder fra slutningen af oktober til marts, alle før 1985.

Unge og gamle krikænders gennemsnitlige vinterposition er ikke placeret langt fra hinanden, men adskiller sig dog signifikant ($P < 0,005$). De unge krikænders gennemsnitsposition om vinteren er i Nordfrankrig, og de ældres i det sydlige England. Tilsvarende tendens ses hos krikænder mærket i Sverige (Fransson & Pettersson 2001). Desuden er der en lille forskel på vintergennemsnittet for fugle mærket i hhv. det vestlige og østlige Danmark ($P < 0,005$). Gennemsnittet for fugle, mærket i Jylland, ligger i det sydlige England, for fugle, mærket i det østlige Danmark, i Nordfrankrig. Således er hovedparten af de fugle, der i vinter månederne er fundet i det østlige Frankrig, Spanien samt Italien og det sydøstlige Europa, ringmærket i det østlige Danmark.

Blot 20 dansk-mærkede krikænder er genfundet i Danmark om vinteren. Fire krikænder er mærket i første halvdel af december og senere samme vinter genfundet i hhv. England, Frankrig og Italien. Krikændernes træk er til en vis grad påvirket af vinterens hårdhed (Ridgill & Fox 1990). I hårde vintre trækker fuglene generelt længere mod syd til bl.a. Frankrigs Atlanterhavskyst og den spanske Middelhavskyst.

I forårsperioden er dansk-mærkede krikænder genfundet inden for det samme område som i efterårs- og vinterperioden (fig. 6C). Gennemsnitspositionen er i marts syd for Danmark og ligger en smule mere østligt end i de foregående måneder ($P < 0,001$), sandsynligvis påvirket af relativt mange genfund i Norditalien. Fordelingen af genfund i forårsperioden er muligvis påvirket af, hvor der drives jagt på dette tidspunkt

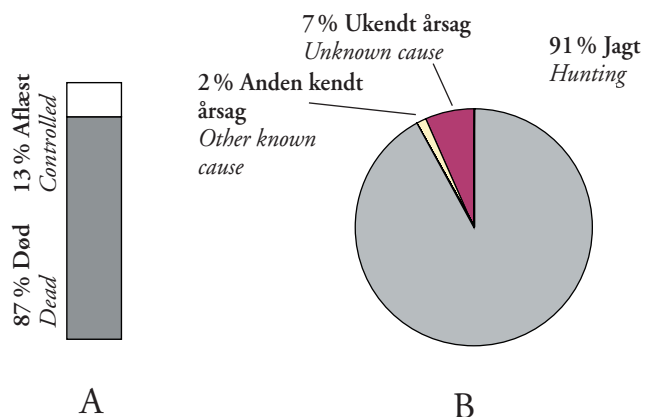

Fig. 8. A) Genmeldingsårsager (n=2.300) og B) dødsårsager (n=1.997) for krikand ringmærket i Danmark. A) Cause of recovery (n=2.300) and B) cause of death (n=1.997) for teal ringed in Denmark.

(Fransson & Pettersson 2001). Forårstrækket forløber hurtigt, og i april er gennemsnittet nordøst for Danmark (fig. 5). I alt otte krikænder er ringmærket i Danmark om foråret og genfundet senere samme forår/sommer. Fem af disse blev mærket på Fanø i april og aflæst samme sted i april-maj, mens de tre øvrige blev genfundet i Finland efter at være ringmærket på hhv. Fanø og Amager. Det virker sandsynligt, at nogle af ynglefuglene fra det centrale Rusland, som passerer Danmark om efteråret, om foråret vælger en mere direkte rute tilbage til yngleområdet og derved flyver øst om Danmark. I andekøjerne på Amager er der fanget krikænder i juni, men da arten heller ikke dengang yngede på Amager (Dybbro 1976), drejer det sig formentlig om oversomrende fugle. Danskmærkede krikænder er ligeledes i få tilfælde genfundet i yngletiden i Tyskland, Frankrig og Italien (fig. 6A).

Genmeldings- og dødsårsager

I alt 13 % af genmeldingerne drejer sig om aflæsninger af ringe på levende fugle (fig. 8A). Hovedparten af aflæsningerne er foretaget i Danmark (89 %), England (3 %) og Holland (3 %). Krikanden må jages i næsten alle europæiske lande (Bregnballe m.fl. 2003). Jagt er den hyppigste kendte dødsårsag for de ringmærkede krikænder (fig. 8B). Flest krikænder er skudt i Danmark (31 %), Frankrig (20 %), England (13 %) og Irland (7 %). Jagtudbyttet i Danmark er faldet fra omkring 100.000 fugle sidst i 1980'erne til 50.000-

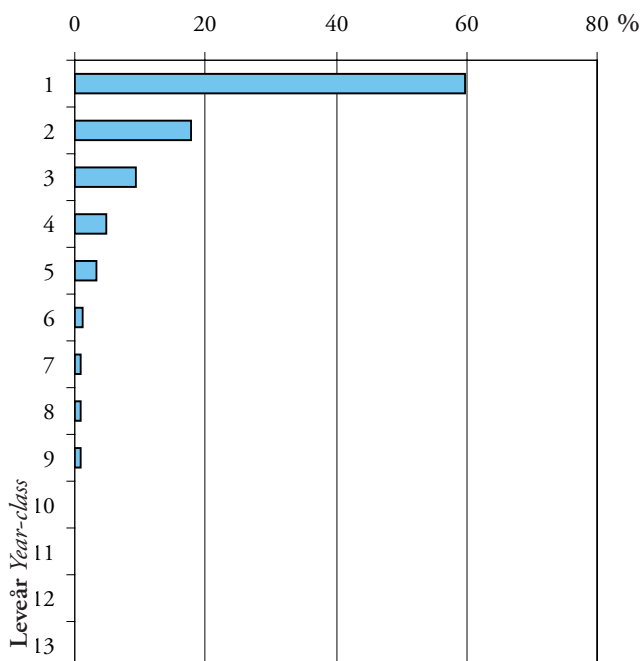

Fig. 9. Aldersfordeling af krikand mærket som unger eller ungfugle i deres første efterår og genmeldt som døde (n=603). Distribution on year-class of teal ringed as chicks or juveniles in their first autumn and recovered as dead (n=603).

60.000 i sidste halvdel af 1990'erne (Bregnballe m.fl. 2003). I Danmark er der nedlagt ringmærkede krikænder fra juli til februar, langt hovedparten i september (31 %), oktober (36 %) og november (16 %). Der skydes generelt få krikænder i Danmark efter udgangen af november (Bregnballe m.fl. 2003). Flest ringmærkede krikænder er skudt på Sjælland, Lolland og i det vestlige og sydvestlige Jylland.

Blandt krikænder, ringmærket som unger eller ungfugle og genmeldt som døde, er lidt under 60 % indrapporteret i løbet af det første leveår (fig. 9).

Den længstlevende krikand i det danske materiale blev mindst 21 år og 6 mdr. Fuglen blev mærket som voksen i Nakskov Indrefjord i oktober 1964 og skudt i Nordirland i januar 1985.

English summary

The teal is a rather rare breeding bird in Denmark with an estimated population of 300 pairs; however, it is a very common passage migrant, resting and foraging in lakes and shallow coastal waters during autumn. The first teal was ringed in Denmark in 1907, and since then only the mallard and the eider have been ringed in greater numbers. Most were ringed in the late 1960s, mainly in duck decoys. The majority were ringed in August–November, the period when many passage migrants are in Denmark, and the proportion of Danish birds in the material is probably small. The recoveries show that the passage migrants come from Norway, Sweden, Finland, the Baltic countries and northwest Russia. The first arrive in late July and the majority in September–October. Some teals stay at the same sites for one to two months, and some migrate further SW relatively quickly. In October the mean position is the German Wadden Sea and in November the southwest Netherlands. During winter teals have been reported from a rather large area, from Ireland and Scotland in the northwest to Morocco and Bulgaria in the south and east. Most are recovered in Great Britain and France. Forty-eight teals have been reported from the Iberian Peninsula and North Africa.

The mean position of young teals in their first winter is northern France; the mean position of older birds is southern England. The mean winter position of birds ringed in Jutland is southern England and of birds ringed in eastern Denmark northern France.

The spring migration happens rather quickly, and in April the mean position is northeast of Denmark. Some of the teals ringed in Denmark in autumn probably take a more direct route across central Europe to the breeding sites in central Russia.

A large proportion of the recovered birds have been shot, of these 31 % in Denmark, 20 % in France, 13 % in England and 7 % in Ireland.

Krikænderne ved Ulvshale-Nyord

Af Uffe Damm Andersen, Thomas Bregnballe & Preben Clausen

I perioden 1995-2001 har Danmarks Miljøundersøgelser fanget og ringmærket krikænder på Tyreholm ved Ulvshale-Nyord ved Møn. I alt 265 af ænderne fik yderligere påsat en radiosender. I de efterfølgende uger blev de enkelte individer pejlet og deres positioner blev lokaliseret. Undersøgelserne forløb fra august til december og har bl.a. været med til at vise, hvordan krikænderne udnytter området som rastelokalitet under efterårstrækket.

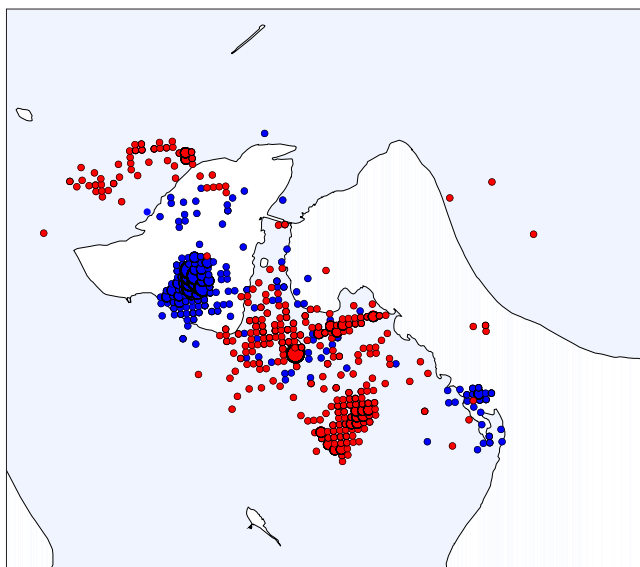

Fig. 1. Geografisk fordeling af pejlinger af krikænder i efteråret 1998 (blå prikker) og 1999 (røde prikker). *Geographical location of radio tracked teals in autumn 1998 (blue dots) and 1999 (red dots).*

Radiopejlingerne har vist, at krikænderne ved Ulvshale-Nyord ikke behøver at flytte sig mellem en dagsrasteplass og forskellige natlige fourageringsområder. Et sådanne skift ses andre steder, hvor der er jagtlige forstyrrelser i fødesøgningsområderne (bl.a. i Camarque i Frankrig, Tamisier & Tamisier 1981). Krikænderne ved Ulvshale-Nyord opholdt sig på samme plads, eller inden for et afgrænset område, døgnet rundt, formentlig fordi de i det lavvandede område og på strandene havde nem adgang til føde og ikke blev forstyrret af jagt, idet store dele af området er jagtfredet.

Vandstandsforholdene havde indflydelse på ændernes valg af opholdssted. I perioder med høj vandstand opholdt de sig på land, og når vandstanden var lav, på fladvandet og mudderflader. I fig. 1 er givet et eksempel på år-til-år variation i de områder, krikænderne benyttede. I 1995 og 1998 var vandstanden generelt høj og engene fugtige, hvilket gav gode fourageringsmuligheder på engene. Det betød, at de radiomærkede krikænder hovedsaglig blev registreret på strandene på Nyord. I efteråret 1999 og 2000 var vandstanden derimod lavere end normalt, og engene var tørre gennem det meste af efteråret. Det betød, at ænderne især opholdt sig på fladvandet syd for Nyord og omkring Tyreholm.

Radiopejlingerne viste også, at der var stor individuel variation i, hvordan krikænderne bevægede sig rundt i området. For 148 krikænder, der blev pejlet

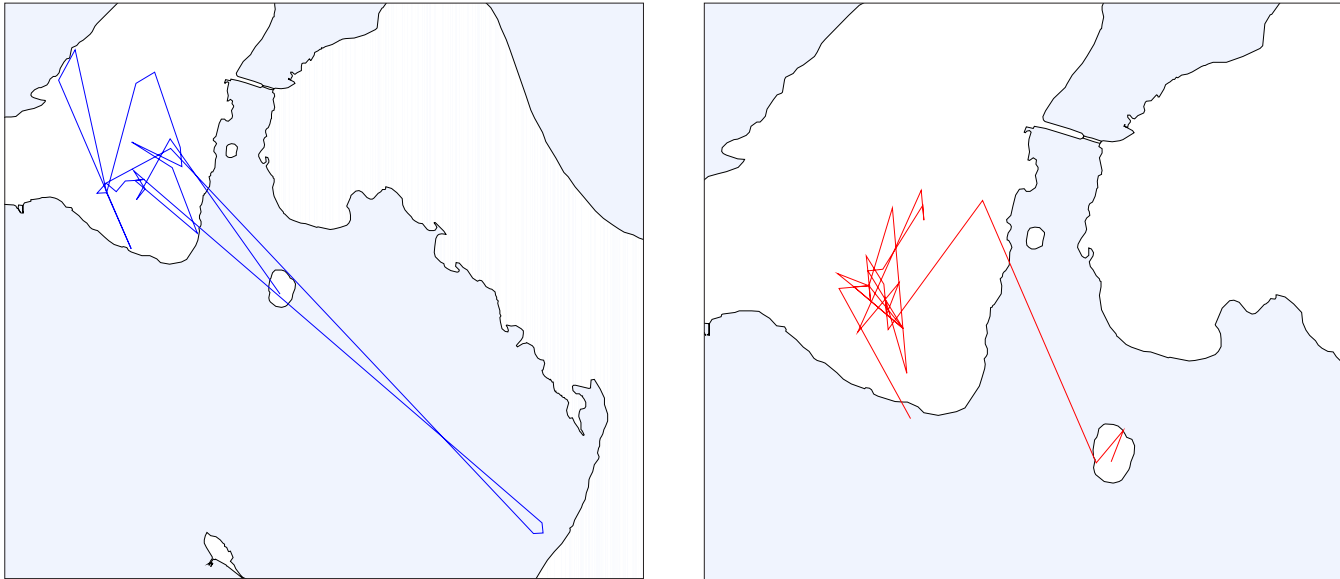

Fig. 2. Eksempel på to gamle hunners bevægelser i området. Den ene (blå) opholdt sig i 21 dage og blev pejlet 31 gange i perioden 29. oktober til 18. november 1997. Den anden (rød) opholdt sig i området i 23 dage og blev pejlet 31 gange i perioden 30. september til 22. oktober 1997. *An example of movements within the study area of two adult female teals. The individual denoted in blue stayed for 21 days and was located 31 times during 29 October - 18 November 1997. The individual denoted in red stayed for 23 days and was located 31 times in the period 30 September - 22 October 1997.*

mindst 10 gange, varierede rasteområdet fra 0,2 km² til 29 km² (gennemsnit 3,4 km²). Under opholdet i området bevægede krikænderne sig i gennemsnit 17 km, varierende fra 3 til 75 km, fra de blev mærket til de forsvandt fra området. Nogle individer flyttede meget rundt i begyndelsen af opholdsperioden, for siden at koncentrere sig om et mindre område. Andre opholdt sig inden for et lille område til at begynde med, for siden at flytte mere rundt (eksempel i fig. 2). Resultaterne tyder på, at krikænderne individuelt

har forskellige strategier for udnyttelse af området. Forhold som vandstand, og dermed adgangen til føde i de lavvandede områder, har også betydning for, om krikænderne kan nøjes med at blive inden for et lille område, eller om de må flytte rundt. Med radiopejlingerne har det været muligt at finde ud af, hvor længe krikænderne udnytter området som rastelokalitet under efterårstrækket. Fra de fik radiosender påsat blev de 148 krikænder i gennemsnit i området i 22 dage, varierende fra 6 til 97 dage.